

(Поема в народному стилі)

1

Коло річки, у садочку
Маленька хатина, —
У хатині чорнобрива
Молода дівчина.

Щовечора, як зіронька
До місяця сходить,
Молодая дівчинонька
В садочок виходить.

Тож виходить сама з хати
У ясну нічку, —
А тим часом козаченько
Перепливе річку,

Як приверне к бережечку,
Човничок прив'яже, —
Уклониться дівчиноньці,
«Добривечір» скаже.

По садочку собі ходять,
За руки візьмуться,
Розмовляють та радяться,
Коли поберуться.

«Ой коли ж ми поберемось,
Дівчинонько —роже?» —
«Уосени, козаченьку,
Як бог нам поможе!...»

У коханій розмовоньці
Швидко ніч проходить,
Блідне місяць, гаснуть зорі,
І сонечко сходить...

Сіда хлопець у свій човник
Та бере весельце;
Стиснув ручку, махнув веслом:
«Прощай, Ксеню, серце!»

2

Осінь надходить, літо минає,
Вже ж за дівчину козак не дбає.
Вже старостоньки скрізь походжають,
Ксенину ж хату вони минають.

Йдуть до сусіда в нову хату, —
Сватають в його дочку багату!...
Чує Оксеня смутну новину, —
Що свата милий іншу дівчину;

Уже сьогодні їх заручають,
А через тиждень і повінчають...
Наче байдужа дівчина ходить, —
Вийде ж в садочок та й сльози ронить.

Рушнички шиті лежать у скрині,
Вже не клопочуть вони дівчини!
В журбі та в тузі тиждень минає,
По селу ж ходить та «молодая»,

У кожду хату вона вступає,
На дівич —вечір дружок збирає,
І до Оксені заходить в хату, —
Тож на весілля її прохати:

«Прошу, сестрице, тебе, голубко,
За старшу дружку до мене, любко!» —
«Не можу, серце!... я б і радніша;
За дружку в тебе хай стане інша».

«Отак, сестрице! отак мовляєш!
Певне, мене ти більш не кохаєш!» —
«Не гнівайсь, серце, за мої речі...
Прийду сьогодні на дівич —вечір!

Тебе, сестрице, я не забуду, —
За старшу дружку у тебе буду».
(Згодилась, прийде, хоч тяжко дуже.
Вдасть перед милим, що їй байдуже).

Йде молодая весела з хати, —
Смутна Оксеня випроводжати...

3

У суботу в молодії
Та великий збір,
То ж сходяться подруженьки
До неї у двір.

За столом вже молодая
Сіла на посад,
На лавочках всі дружечки

Посідали в ряд.
Старша дружка жалібної
Почина співать, —
Виспівує і на очах

Слізоньки тремтять.
«Червона калінонька,
А біленький цвіт;
Ой чи не жаль тобі, Галю,

Молоденьких літ?...»
«Ой час —пора, отець —мати,
Поблагословить,
Ой час —пора молоденькій

Та гіллячко звить!»
І гіллячко, і віночок
Вже вити пора,
А іще ж то барвіночку

Для вінка нема.
Старша дружка по барвінок
Додому піде,
Бо кращого барвіночку

Немає ніде.
Пішла з жалем дівчинонька
Та у свій садок,
Щоб нарвати барвіночку

Іншій на вінок;
Рвучи його, журливаю
Пісеньку співа,
За сльозами ледве може

Вимовлять слова:
«Барвіночку мій хрещатий,
Зелений, дрібний,
Ой, я ж тебе викохала,

Хороший, рясний!
Я ж садила, поливала
Тебе навесні,
Я ж думала, на віночок

Здасися мені!
Здався тепер, барвіночку,
Не мені, другій, —
Бодай би зсох, бодай зов'яв,

Барвіночку мій!...»
Тож нарвала барвіночку,
Віночок звила,
Походила по садочку,

Над річку пішла.
Подивилась у водицю
На личко своє,
Тихо, тихо промовила:

«Горенько ж моє!
Вроде моя хорошая,
Нащо ти цвітеш?
Без доленьки на сім світі

Марне пропадеш!
Нема щастя, нема долі,
Лиш врода сама...
І кохання зневажене,

Дружини нема!
Забув мене мій миленький,
Іншу полюбив,
І навіки мою долю

Та й занастив!
То ж він завтра із другою
Піде під вінець...
А я собі під водою

Знайду вже кінець!»
Промовила тее слово,
Стала на горбок...
Нема, нема дівчиноньки,
Лиш плавле вінок.

4

Вже ж минуло з того часу
Аж три довгі роки,
Як втопилась дівчинонька
У річці глибокій.

Гуля всюди тая слава,
Та вже перестала,
А дівчина під водою
Русалкою стала.

Та не має русалонька
І там супокою:
Не втопила свого лиха
Навіть під водою!

Чи таночок з русалками
При місяцю водить,
То все їй той козаченько
З мислоньків не сходить.

Або сяде, чеше коси
У темному гаю,
Її ж думка круг хатини
Милого витає.

Всі русалки, мов рибоньки,
Веселії грають,
А у неї завжди хмари
Чоло укривають.

Тільки ж то їй і розваги,
Як молодик зійде, —
Проти хати миленького
На бережок вийде;

Вийде, ходить по бережку,
Тихенько співає,
Чи не вийде милий з хати, —
Усе виглядає.

А як зайде місяченько,
Почина світати, —

Тихо пливе русалонька
В підводні палати.

5

Як навесні починає
Крига розтавати,
Збираються русалоньки
До моря гуляти.

Пливе з ними і дівчина
Гуляти до моря, —
У чужий край, у далекий,
Тікати од горя...

Не втече пак! ніщо її
Вже не розважає,
Навіть і там, в чудовому
Південному краю.

Її сестри на дні моря
По пісочку ходять
Шукать перлів та коралів,
І таночки водять.

Веселії, безжурнії
Ті легкі таночки!
То граються із рибками,
То роблять віночки;

Вона ж сидить геть окремо,
До їх не вступає,

Та безкраї свої думки
Думає, гадає.

Дожидає, коли з того
Хорошого краю
Повернуться русалоньки
До рідного гаю.

Діждалася, вертаються
Русалки додому
В темну нічку, серед бурі,
Блискавиці й грому.

Та й у серці в русалоньки
Спокою немає, —
І грім отой немов її
Трохи розважає.

Вернулася, а тим часом
Вже й літо настало,
А там жнива, бо і жито
Поспівати стало.

І виходить русалонька
В поле виглядати,
Чи не вийде її милий
На лан жита жати.

Вийшов милий з дружиною
На лан жито жати,
І дитинку під копою
Положили спати;

А сами серпи побрали
І постать займають,
Та вдвох собі лагідненько,
Любо розмовляють.

Русалонька на ту пару
Тільки подивилась,
Змінилася у личеньку,
За серце схопилась;

Потім знову подивилась,
Промовила тихо:
«Побрався ти, козаченьку,
Та на своє лихо!

Не завжди там буде щастя,
Де твоя хатина, —
Зостануться сиротами
Жінка і дитина!

Будеш знати, козаченьку,
Як русалка любить,
Скоро ж тебе те кохання
З сього світу згубить!»

Те мовляла, одпливала
У свої палати
І милого не ходила
Більше виглядати...

Стала слава на все село,
Стали поговори, —
Все за того козаченька,
Що чорнії брови.

Ой казали, говорили
По всім селі люде:
«Та вже з того козаченька
Нічого не буде!

Як день божий, смутний ходить
Та думку гадає,
Та щоночі йде над річку,
До темного гаю».

Славлять люди — і дружина
Журиться, бо знає,
Чого милий у гай темний
Щораз доходить.

То в гай ходить, то в садочок,
Де жила дівчина;
Бачить мила й знає добре,
Чия то причина...

Не вважає козаченько
На ті поговори,
В його серці туга в'ється
Та лютує горе.

Пішов якось у садочок
У місячну нічку,
Походив там коло хати,
Потім в гай над річку.

Пішов, ходить бережечком
Та думку гадає,
Все дивиться на річеньку,
Очей не спускає.

В той час вийшла русалонька
Трохи погуляти,
Потім сіла коло річки
Косоньку чесати;

Побачила козаченька,
Неначе зраділа,
Усміхнулась, — лиш на личку
Щось дуже збіліла.

Ходить смутний козаченько
Та думку гадає,
А русалка чеше коси
Та пісню співає:

«Любий козаче, чого ти ходиш
Смутний по темному гаю?
Слухай, козаче, пісню русалки, —
Тож я для тебе співаю!

Ой чи забув ти, серце —козаче,
Пісню, що мила співала?
Ой чи забув ти тую дівчину,
Що тебе вірно кохала?

Коли забув ти, — чого ж ти ходиш,
Дивишся пильно у воду?
Наче шукаєш у тій водиці
Згублену милую вроду!

Ох не забув ти, серце —козаче,
Пісні, що мила співала!
Ой не забув же тої дівчини,
Котра так щиро кохала!...

Як не забув ти, — ходи до мене!
Я твоя першая мила!
Зраду забуду, любити буду
Тебе, як перше любила!

Я вже не тая, що була перше
(Лиш не забула кохати!), —
Я вже русалка — і під водою
Маю осяйні палати.

В мене палати кращі од царських,
Із дорогого кришталю,
В мене віночок з чистого злата,
З перлів дрібних та коралю:

Все те для тебе дам я, козаче,
Тії палати й віночок,
Всіх зберу подруг, будем для тебе
Легкий водити таночок.

Любий козаче, йди ж ти до мене!
Я твоя першая мила,
Зраду забуду, любити буду
Тебе, як перше любила!»

Козак слуха тую пісню,
Слуха, умліває, —
А русалонька до нього
Руки простягає.

Біжить милий до русалки,
Та й не добігає,
Бо із річки — русалочок
Юрба випливає;

Обступили козаченька,
В гаю залунало, —
Наче крик, неначе регіт, —
Далі тихо стало...

Тихо, тихо з неба світить
Промінь місяченька,
Сидить тая русалонька
Біля козаченька.

Похолонув козаченько,
Не чує, не баче,
Як над ним його кохана
Вбивається, плаче:

«Чи се ж тії карі очі,
Що я цілувала,
Чи се ж тее біле личко,
Що я милувала?

Ой чи се ж той козаченько,
Що я виглядала?
Вже ж не гляне він на мене, —
Дарма виглядати!

Вже ж моему миленькому
Світу не видати!

Не озветься до своєї
Любої дівчини —

Він німий лежить, холодний
З моєї причини.
Ой забула б я, мій милий,
І горе, і зраду,

Лиш устав би ти до мене,
Дав мені пораду!
Нещаслива годинонько,
Що ж я наробила?

Ой нащо ж я свою долю
Та й занастила!»
І знов тихо, з неба світить
Промінь місяченька.

Ломить руки русалонька
Біля козаченька.

[Волинь, с. Колодяжне. 1885 р., 6 грудня]

Примітки

Джерело : Леся Українка. Зібрання творів у 12 тт. — К. : Наукова думка, 1975 р., т. 2, с. 9 — 20.

Вперше надруковано у виданні: «Перший вінок. Жіночий альманах. Виданий коштом і заходом Наталії Кобринської і Олени Пчілки». Львів, 1887, стор. 56 — 68. Поема увійшла до збірки «На крилах пісень. Твори Лесі Українки. Накладом авторки», Львів, 1893, стор. 92 — 102. Втретє за життя письменниці поему надруковано у збірці вибраних творів «На крилах пісень» (Київ, 1904). У першодруку поема не мала підзаголовка, не було розподілу на строфи, текст ділився на п'ять розділів. У перевиданні поеми у збірці «На крилах пісень» додано підзаголовок, текст розбито на строфи, розділ IV поділено на два, зроблено незначні стилістичні виправлення. Між текстом поеми у збірці «На крилах пісень» (1893) і збірці вибраних творів (1904) істотних різницитань немає.

Автограф не знайдено.

Датується за першодруком.

Подається за виданням: Леся Українка. « [На крилах пісень](#) ». Збірник творів. К., 1904, стор. 95 — 110.